

ADALETİN YANLIŞ SİMGESİ TERAZİLİ TANRIÇA

Güney Dinç

Adalet, çoğu kez bir terazi ile simgelenir. Yüksek mahkeme salonlarından, Anadolu'nun kuytu kasabasındaki yargıç odasına dek, hukukla uğraşılan hemen hemen her yerde, terazi ile karşılaşmak olasıdır. Yakaya takılan rozette, duvardaki çini tabakta, ya da tozlu raflarda dinlenen kitap ve dergilerde, değişik biçimler edinmiş teraziler sıralanır. Hukuk fakülteleri, barolar, özelliklerini terazi ile belirler.

Kimi masanın üzerinde duran, metalden yapılmış küçük bir oyuncaktır. Savunucu soylu uğraşına başlarken, “hukukçuya terazi yaraşır” diyen bir dost getirip koymuştur oraya. Yıllar geçtikçe, boş kalemlerin, sararan dosyaların, ses vermeyen telefonun ya da “KDV fiyatlarımıza dahildir” diyen duyuruların arasında anlamsız bir ayrıntı gibi kalmıştır.

Terazi, insanların yıllar yılı peşini bırakmadıkları toplumsal denge özleminin belirtisidir. Yasa önünde eşitlik arayışıdır. Ne var ki, özensiz üretilen bu sevimli oyuncuklar, çoğu zaman dengede durmazlar. Kuyumcuda, bakkalda, manavda olsa belki yadırganmayabilir. Ama, yasa adamının terazisi bozuk olmamalı. Bu yüzden dostlarımda işyerlerinde ne zaman dengesiz bir teraziye rastlasam, kibrit kırıntısı, topluğne başı ya da alttan yapıştırılan sakız parçası ile eşitliği kurmaya çalışırım. En ilginç olanı da, ağırlık olarak kullanan bozuk paralarla dengenin sağlanmasıdır.

Kimi, etekleri yere dökülen antik bir güzelin elinde durur. Gözleri örtülü tanrıçanın öteki elinde keskin bir kılıç vardır. Hiç kuşku yok ki bu, tanrısal adaletin simgesidir. İnsanoğlu, görmeden, neyi, nasıl tartacağını, kimin kafasını keseceğini bilemez ki...

Kendini beğenmiş, asık yüzlü, çatık kaşlı Themis, Uranus ile Gaia'nın kızı. İkinci kuşak Titanlar'dan geliyor. Çok akıllı olduğundan, öğütleriyle tanrıbaba Zeus'a yardım ediyor. Evrenin dengesini, dünyanın düzenini, tanrısal yasaları korumakla yükümlü. Üstelik çenesi düşük bir genç kadın da değil. Giz saklamasını iyi biliyor. Duyduklarını, gördüklerini başkalarına anlatmıyor. Bu yönüyle kadınların da güvenilir olduğunu kanıtlıyor.

Thebai’de, Korinthos’ta, Aigine’de, Troizen’de, tanrıça Themis adına tapınaklar kurulmuş. Adı ölümlüler arasında öyle bir saygınlık kazanmış ki, “Themis Tapınağı” deyimi giderek, “Adalet Sarayı” anlamında kullanılır olmuş. Anıtlara, gömüt taşlarına kabartmaları işlenip, kamu yapılarına yontuları konmuş. Raffaello, Loronzetti, Giotto, Pallaiulo, Holbein, Delacroix gibi nice ustaların özenli fırçasıyla daha bir ölümsüzlük kazanmış.

Mutluluğun da, mutsuzluğun da kaynağını gizemli güçlere bağlama alışkanlığındaki insanoğlu, Olympos’tan çekip aldığı Themis’i eline kılıç ve terazi verip yeryüzüne adalet tanrıçası olarak indirirken, önemli yanılgılar içindeydi. Mitologia’nın günümüze kadar gelen iki temel kaynağı var: Homeros ve Hesiodos. Her iki ozan da, tanrılar arası işbölümünde, Themis’e, insan sorunlarının çözümünde görev verildiğinden söz etmiyorlar. Themis, yasanın ta kendisiydi ama, insanların koyduğu kuralların değil, değişmez, evrensel ve ölümsüz varlıkların yasasıydı. Yeryüzü adaleti onu ilgilendirmiyordu. Themis tanrısal yasaydı. Karşıtı olan insansal yasa ise. Nomos’tu. Titan’ları ezip Olympos’ta egemenliğini pekiştirmek için her kuşaktan tanrıçalarla birleşme ve üreme tutkusuna kapılan Zeus’un ikinci eşiydi. Hesiodos, bu birleşmeyi şöyle anlatıyor :

“Sonra ışık saçan Themis ile evlendi Zeus,
Bu tanrıçadan doğdu Hora’lar
Eumenia, Dike ve bereketli Eirene,
ki korurlar insanların ekip biçtiklerini,
Ve Moira’lar, akıllı Zeus’un çok saydığı
Klotho, Lakhesis ve Atropos,
ki onlar verir yalnız insanlara,
mutlu ve mutsuz yaşama paylarını.”¹

Etkinliğini, ürettiği tanrısal varlıklarla sürdüren Themis’in, çağdaşları gibi gizli ilişkileri, çarpıcı kavgaları bulunmuyor. “Doğada mevsimlerin, yılların ve sanatların düzenini sağlayan tanrıça üçlüsüyle, canlı varlıklar arasında yaşamla ölümün dengesini kurup kader ipliklerini elinde tutan ikinci bir tanrıça üçlünün annesi”, öyküsü, efsanesi olmayan bir tanrıça. Her yerde her zaman var olan bir güç. Bu yönleriyle de gerçek bir tanrıya benziyor Themis.

Ölümsüzlerin yan tutup birbirlerine düştükleri kanlı Troya savaşlarında, insanlar arasındaki adaletsizlikleri kaldırıp barışı sağlamak için Themis’in hiçbir çaba göstermediğine tanık oluyoruz. Yalnızca ortalıkta dolaşıyor ve Zeus’un buyruklarını yerine getiriyor :

¹ ERHAT, Azra, Mitologia Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İst.309

“Zeus çok yarlı Olympos’un doruğundan buyurdu,
tanrıları toplantıya çağırın dedi Themis’e.
O da dört bir yana gidip buyurdu tanrılara,
gelin, Zeus’un evinde toplanın dedi.”²

Aliağa yakınlarındaki Kyme kentinde doğup Askra’ya göçen Hesiodos, yaşamının önemli bir bölümünü türlü düzenler kurup malını ve parasını elinden alan kardeşi Perses’le davalaşmakla geçirmiş. Bu olay, Hesiodos’un yaşamını ve yapıtlarını büyük ölçüde etkilemiş. “Pazaryeri kavgaları” dediği mahkemeleri, yasaları, haksızlıkları, “...hediye yiyici beyler...” olarak nitelediği çağının rüşvet alan yargıçlarını iyi tanıyor. Bunca hukuksal kavga içinden gelen Hesiodos, tanrıça Themis ile yeryüzü adaleti arasında bağlantı kurmuyor. Tanrıların doğuşunu, yaşamlarını, tanrı soylarının birbirini izleyen gelişmelerini tam bir uyum içinde dile getiren ve güvenilir kaynak olarak benimsenen Hesiodos’un Thegonia’sında, bir başka “Adalet” tanrıçasından söz ediliyor :

“Bir de genç kız vardır Adalet diye, Zeus’tur babası,
Tanır ve sayarlar onu Olympos’un sahibi tanrılar.
Biri onu kırınca haksızlıkla hakaret ederek,
Hemen varır oturur yanına babası Koronos oğlunun,
Duyurur hak tanımaz insanların niyetlerini sonunda
Halk çeker cezasını beylerin deliliğinin, uğursuz niyetlerle,
Eğri yargılarla başka yana hakkı çevirenlerin.
Bunları göz önünde tutarak ey beyler, doğrultun yargılarınızı
Ey hediye yiyiciler, eğri yargıları unutun büsbütün.”³

Hiç kuşku yok ki, Zeus’un eşi “Themis” ile, Zeus’un kızı “Adalet” ayrı ayrı tanrıçalar. Hem de öyle bir “Adalet” ki, “beyler” edepsizlik yapınca, cezasını “halk” çekiyor. Hesiodos’un büyüklüğü de buradan geliyor. İnsanoğlu’nun çağlar boyu değişmeyen yazgısını dile getiriyor.

Terazili tanrıça simgesinin bir başka yanlılığı daha var. Hesiodos ve Homeros’un İ.Ö.yedinci yüzyılda yaşadıkları benimsenmektedir. Her iki ozan da, Olympos tanrılarının en görkemli dönemi olan ve İ.Ö. 1200 yıllarında geçen Troya savaşlarını anlatırlarken, yaşadıkları günlerin teknolojisini de öykülerine katmış olabiliyorlar. Oysa destanlar çemberinin kurulduğu çağda, ne terazi vardı, ne de geçerli bir ağırlık birimi. “Yunan Ortaçağı’nın ilk yüzyıllarında toprak ürünlerinin değiş tokuşu üzerine kurulu bir sistem kullanılmakta, bu sistemde örneğin belirli bir miktar buğdaya karşılık

² HOMEROS, İlyada, Çeviren A. ERHAT – A.KADİR. Dördüncü Kitap, İst. 1962, S. 25

³ HESİEDOS, İşler, Suat Yakup BAYDUR., M.E.B.1948, İst. S.14

belirli sayıda yumurta, ya da çanak çömlek alınmakta, 8. yüzyıla doğru ise değer ölçüsü kavramı ortaya çıkmakta ve ölçü olarak ilk zamanlar sığırlar kullanılmaktadır. Sonraları kolayca taşınabilir ve malların değerini daha iyi gösterebilir ölçülere gereksinim duyulmuş, böyle bir ölçü belirli ağırlık ve biçimde (çoğu kez çubuk olarak) çeşitli cins maden külçelerinde bulunmuştur.”⁴

İlyada'da savaşçılar arasındaki yarışmada, başarılı olanlara verilen ödüller şöyle değerlendirilmektedir :

“Ödüllerini gösterdi Dana ol ara zorlu güreşin
Yenecek olana büyük bir üçayak koydu, ateşe dayanan,
Akha'lar oniki öküz değeri biçtiler buna,
yenilecek için de bir kadın koydu,
eli işe yatkındı, biçildi dört öküz değeri”⁵

“Akhilleus bir kargı getirdi, uzun gölgeli,
bir de ateşe değmemiş kazan getirdi,
bir öküz değerinde, çiçeklerle süslü...”⁶

Altın ve gümüş gibi değerli madenler ise, ne olduğu anlaşılmayan bir hacim ölçüğü ile belirleniyor, ya da, ayrıntıya inmeyen “az” ya da “çok” sözcükleriyle niteleniyordu, örneğin Antilokhos, “...çadırında bol altın, bol tunç var...” diyordu, Akhilleus'a.⁷

Bir başka yarışın birincisine sunulmak üzere getirip ortaya koyduğu külçe demiri Akhilleus, şöyle tanımlıyordu :

“Kalksın ayağa, bu yarışmaya kim girecekse,
Bu külçeyi kazanacak olanın
bereketli tarlaları ne kadar uzanırsa uzansın,
beş dolu yıl boyunca kullanacak bu demiri,
gitmeyecek şehre demir kalmadı diye çobanı çiftçisi,
bu demir ona yeter de artar bile.”⁸

Çobanı, çiftçisi olan koskoca çiftliğin bereketli tarlalarını beş yıl sürmeye yetecek demirin ne eni – boyu, ne ağırlığı, ne de değeri söylenebiliyor, böyle uzun bir anlatıma gerek duyuluyordu.

⁴ MANSEL, Arif Müftü,, Ege ve Yunan Tarihi, T.T.K 1984, Ank. S 126.

⁵ HOMEROS, agy. Dördüncü kitap, S. 112

⁶ HOMEROS, agy. Dördüncü kitap, S. 118

⁷ HOMEROS, agy. Dördüncü kitap, S. 107

⁸ HOMEROS, agy, S 116

“Peleusoğlu tezlik koşusunun ödülleri getirdi koydu,
bir gümüş testiydi bu, işlenmişti özene bezene
gümüş vardı içinde tam altı ölçek...

.....
yarım ölçek altındı sonuncusunun ödülü.”⁹

Ölümün eşiğindeki Hektor, kendisini vuran Akhilleus’a son kez seslenirken :

“Yalvarırım, canın, dizlerin, anan baban adına,
Akha gemilerinin yanında köpeklere bırakma beni,
Yığınla tunç al, altın al,
babamla ulu anam armağanlar versin sana,
ama sen de onlara geri ver gövdemi...”

diyordu.

Akhilleus’un yanıtı, buraya kadarki açıklamalarımızla çelişen bir görünüm taşıyor :

“getirsinler bana on katını yirmi katını,
tartsalar şurada, daha çok veririz deseler,
Dardanasoğlu altın koysa teraziye ağırlığınca,
döşegine yatırap ağlayamayacak seni doğuran...”¹⁰

diyor.

Homerostestanları, çok çeşitli çağlarda, değişik ozanların ekledikleri şiir parçalarından oluşan yamalı bir bohçaya dönüşmüştür.¹¹ “Yapıtın bütünlüğüyle bağdaşmayan yukarıdaki tümceler, sonradan eklendiği izlenimini vermektedir. İ.Ö. beşinci yüzyıldan gerilere uzanan ve Anadolu uygarlıklarıyla etkileşim içinde bulunan Gortin yasalarında, suç işleyenlere verilen bazı cezaların, belirli sayıda bakır kap ya da üç ayaklı kazan olarak saptandığı bilinmektedir. “Peleponnes’te Akha’ların bir miktar demir çubuğa karşılık sığır derisi ya da şarap aldıklarını bildiren İlyada’nın bazı ‘geç’ yerlerinin açığa vurduğu gibi, demir çubuklar değer ölçüsü olarak kullanılmıştır.. Değerli madenlerin kullanılmasıyla birlikte, yedinci yüzyıldan başlayarak Mezopotamya ağırlık sistemi Yunan ülkelerine girmeye başlamıştır.”¹²

⁹ HOMEROS, agy, S. 113 – 114

¹⁰ HOMEROS, İlyada, S. 80 – 81

¹¹ ERHAT, Azra , İlyada, Önsöz, agy. XX.

¹² MANSEL, agy. S.127.

İ.Ö.5. yüzyılın sonları, savaşlar, adaletsizlikler ve iç kargaşalar nedeniyle çöküş sürecine giren Atina için ütopyalarda belirginleşen bir arayış dönemi olmuştur. 20.000 kişinin yaşadığı kentte, devletten ödenek alan seçilmiş 6.000 yuttaş, yargıçlık sırasının gelmesini beklemektedir. Herkes birbirini suçlamakta, önüne gelenle davalaşmakta, ihbarların ardı arkası kesilmemektedir. Yargıçlık yapıp para kazanabilmek için kargaşa çıkartanlar, gerçek dışı suçlamaları alışkanlık edinenler, ceza vermekten zevk alanlar türemiştir :

“İşte bak, Kahinler doğru söylemiş meğer,
'gün gelecek, Atinalıların davaları,
evlerinin önünde görülecek'
minnacık mahkemeler olacakmış,
herkesin kapısı önünde.”¹³

İnsanları yıldırıp usandıran, yaşamı çekilmez hale getiren davaları en güzel sorunlar arasında gören Aritophanes, **Eşekarıları ve Kuşlar** adlı güldürülerinde bu konuları işlemiştir. Mutlu olabilmek için, yasa **yapımcılarının**, yargıçlarının, denetçilerin ayak basmadığı, kendiliğinden çıkıp gelenlerin tekme tokat kovulduğu kentler kurmayı düşlemiştir.¹⁴ Bu sıralarda terazi, artık herkesin bildiği, çarşıda pazarda kullanılan bir araçtır.¹⁵ Ağırlık birimleri uygulanmaktadır. Yeryüzü adaletinin böylesine kargaşa içine düştüğü bir dönemde, ne Aristophanes, ne Ksenophon, ne de Aristoteles ve Platon gibi çağdaşları, terazili tanrıçadan söz etmiyorlar.

Batı uygarlığının kaynağı olarak bilinen Eski Yunan toplumlarında, İ.Ö. yedinci yüzyıla kadar sığırlar değer ölçüsü olarak kullanılırken, Mezopotamya topraklarında, “en eski günlerden, toplumun fişkırdığı zamandan beri...” var olan yasaların, İ.Ö. 2350 yıllarında Lagas Kralı Urukagina döneminde derlenip, yeniden düzenlendikten sonra, yazılı belgeler durumuna getirildiğini görmekteyiz. Bu yazıların çözülmesiyle, Sümer uygarlığının kullandığı ölçü birimleri saptanmıştır.¹⁶

¹³ ARİSTOPHANES, Eşek Arıları – Yargıçlar, Çev. S.Eyüboğlu, Remzi Kitabevi, İst.1966, S.66.

¹⁴ ARİSTOPHANES, Kuşlar , Çev. Azra Erhat – S.Eyüboğlu, Remzi Kitabevi, İst.1966, S.96 – 97.

¹⁵ KSENOPHON, Şölen ve Sokrates'in Savunması, Çev. Hayrullah Örs. Remzi Kitabevi, İst.1962, S.25.

¹⁶TOSUN, Mebrure – YALVAÇ,Kadriye,, Sümer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi – Şaduga Fermanı, TTK. 1975, s. 11, Ank

İ.Ö. 2310 yıllarının ürünü olduğu benimsenen Urnammu yasalarında ise, ölüm cezası gerektirmeyen suçlara verilecek cezalar, ağırlık birimlerine göre ödenecek çeşitli madenler olarak belirlenmiştir. Hem de hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek açıklıkta :

- “131) Şehrin kralı**
- 132) Nanna'nın yardımıyla**
- 133).....**
- 134).....yaptı.**
- 135) bakırı**
- 136) odunu**
- 137-141)....**
- 142) yedileri ayarladı**
- 143) 1 sila bronzu**
- 144) ayarladı.**
- 145) 1 mana'yı**
- 146) tespit etti**
- 147) 1 seqel gümüş taşı**
- 148) 1 mana'ya göre**
- 149) ayarladı.”**

Bu girişten sonra Urnammu yasalarında, çeşitli suçlara göre ödenecek cezalar anlatılıyordu Üstelik “tartmak” sözcüğü, “ödeme” ile eşanlamlı olarak kullanılıyordu :

- “232) Eğer bir adamın**
- 233) bakire kölesinin (kızlığını)**
- 234) bir adam**
- 235) düşmanca bozarsa**
- 236)**
- 237) o adam**
- 238) 5 seqel gümüş**
- 239) tartacaktır (ödeyecektir.)”**

Ya da,

- “339) Eğer**
- 340) bir adam, bir adamın**
- 341) bakır bir bıçakla**
- 342) burnunu keserse**
- 343) 2/3 mana gümüş**
- 344) tartacaktır.”**

deniyor, suçlar ve cezalar, türlerine göre derecelendiriliyordu.¹⁷

“5 – Eğer bir yargıç, bir davada karar verip kesin bir belge düzenlemişse, sonra kararını değiştirirse, o yargıcın verdiği kararda değişiklik yaptığı saptanırsa ve bu konuda şikayet varsa, verilen kararın on iki katını ödeyecektir. Meclisteki yargıçlık kürsüsünden atılacak, oraya dönmeyecek ve mahkemede yargıçların arasına oturtulmayacaktır.”¹⁸

İlkçağ uygarlıkları, doğudan batıya yönelen bir akış izlemiştir. İ.Ö. 3000 yıllarından başlayarak, Asur’lu tüccarlar, Anadolu’nun altın, gümüş gibi değerli madenlerini ülkelerine çekmek için yoğun ticaret ilişkileri kurdular. Mezopotamya ve Anadolu uygarlıkları arasındaki iletişim, yalnız ürünlerin değişimi ile sınırlı kalmadı, ekinsel geçişimlere de kaynaklık etti.¹⁹ Bu etkileşim, en belirgin biçimde, halkların dinsel inançlarında gözlenmektedir. Helen – Roma çoktanrılı inancının hemen hemen bütün tanrıçalarının Anadolu’nun Ana Tanrıçası’ndan geldiği, daha ilk çağlardan beri bilinen bir gerçektir.²⁰ Eğer ilkçağ uygarlıklarında terazili bir tanrıça olsaydı, bu simgenin doğum yeri, “terazi” kavramını bilip uygulayan toplumlar olabilirdi. Oysa , Mezopotamya’dan başlayıp, Anadolu üzerinden Helen – Roma dünyasına kadar uzanan çok tanrılı dönemin en görkemli günlerinde, elinde terazi bulunan adalet tanrıçasından tek bir örnek göremiyoruz.

Bu tariyel gerçekler karşısında, günümüz hukukçularının kökenini araştırmadan sürdürdükleri terazi tutkusu, hangi kaynaktan geliyor ?...Terazi Kutsal Kitap’ın beş yerinde adı geçen melek Mikael’in kıyamet günü ruhlarını tartmak için kullanacağı araçtır. Adem’e ilk secde eden Mikael’in, İslamlık’ta da seçkin bir yeri vardır. Ürünleri bölüştürüp dağıtmak, yağmur yağdırıp rüzgar estirmek, görevleri arasındadır. Bu yönleriyle Themis’i anımsatan Mikael, doğanın düzenini sağlayan, “mizanı” ile iyilik ve kötülükleri tartan bir melektir.

Mikael’i başköşeye oturtup, terazisi ile yeryüzü adaletinin simgesi yapan anlayış, egemenliğin kaynağını tanrısal güçlere dayandıran Ortaçağ yönetimleridir. Tanrısal varlıklar, insanlarca eleştirilip değiştirilemezler. Kilise hukuku bu temel üzerinde gelişmiştir. Buyurucu yönetimler, sınıfsal

¹⁷ TOSUN – YALVAÇ. agy. S.37 – 43. Yazıtta geçen ağırlık ölçüleri:

1 manum (=ca 1/2 kg)

1 seql (=ca 8 1/2 gr)

¹⁸ TOSUN – YALVAÇ. agy. S. 185 – 186

¹⁹ TEMİZER,Racı, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ak Yayınları, 1979, S.31

²⁰ UMAR,Bilge, Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi I, E.Ü.Basın Yayın Yüksek Okulu, İzmir, 1982, S.138

çıkarlarını korumak için yargı etkinliğini tekellerine almışlar, giderek engizisyon cinayetlerine dönüşen saldırganlıklarını almışlar, giderek engizisyon cinayetlerine dönüşen saldırganlıklarını her türlü tartışmanın dışında tutmuşlardır. Tinsel kökenli terazi, Ortaçağ kilise adaletsizliğinin, tutuculuğun, bağınazlığın ta kendisidir.

Gizemli öyküler, her dönemde sanatçılara esin kaynağı olmuştur. Üne kavuştuktan sonra derebeylerinin korunması altına girip, görkemli saraylarda bolluk içinde yaşayan İtalyan – Fransız rönesansının öncüleri, çağdaşlarının adalet özlemini, Mikael’in yerine koydukları Themis’le görüntülediler. Aslında, güzel tanrıçanın çekiciliğinden başka değişen bir şey yoktu. O, ya bir sevgiliydi, ya içki sunan köle, ya da ulaşılması güç bir prenses. Ama, yeryüzü adaleti, yine tanrısal güçlerin gölgesindeydi. Bindikleri tekne ile büyük tufandan sağ kurtulabilen Deucalion ile karısı Pyrrha’ya yol gösteren, toprağa serptikleri taşlarla, tükenmek üzere bulunan insan soyunu yeniden canlandıran Themis,²¹ doğa yasalarıyla birlikte öldürülmezliğini vurguluyordu. Eline kılıç verilince, özsuyu çekilen tanrıça, doğa yasalarından koparılıp, feodalitenin buyruklarına bağlanıyordu. Artık bu aşamadan sonra adalet adına işlenen tüm cinayetlerin sorumluluğu, Themis’e yüklenecekti.

Batı ‘da bağınazlığın korku saldığı dönemlerde, Tanrı’yla senli benli konuşup dertleşerek özgün bir güldürü türü yaratan Anadolu halk ozanları, yeryüzü sorunları çözülememişken, göksel adaletin katlığını içlerine sindiremiyorlardı. Yoksul halkın özlemlerini dile getiren ‘serbest söyleşiler’ inde, günahlarla sevapların tartıldığı mizanı eleştiriyor, korkutulmaktan bıktıkları için, Tanrı’nın daha insancıl ve bağışlayıcı olmasını istiyorlardı. Yaşadığı çağ bilinemeyen Behlül Dana, günümüze çok azı ulaşan coşkulu nefeslerinden birinde tanrısal adaletin terazisini aşağıdaki dizgelerle eleştiriyordu :

“Ademi balçıktan yoğurdun yaptın
Yapıp ta neylersin, bundan sana ne
Halk ettin insanı, saldın cihana
Salıp ta neylersin, bundan sana ne
Bakkal mısın, teraziyi neylersin
İşin gücün yoktur, gönül eğlersin
Kulun günahını tartıp neylersin
Geçiver suçundan, bundan sana ne²²

²¹ OVIDIUS, Değişişler, I.Cilt, Çev.Salih Zeki Aktay, Vakıf Yayınları, İst.1935, S. 23 – 24

²²ÖZTELLİ, Cahit, Bektaşî Gülleri, İst. 1973 Milliyet Yayını, S. 321

16. yüzyılda yaşadığı sanılan Bektaşî ozanı Azmi, Themis ile Mikael'in ortak yanlarını oluşturan değişmez doğa yasaları ile yeryüzü adaleti arasındaki mistik bağı koparıyor, dizgelerinde :

“Bu kışlara bedel bu yazı yaptın
Evvelbahara karşı bu güzü yaptın
Mizanı iki göz terazi yaptın
Bakkal mısın, yoksa dükkancı mısın”²³

diye soruyordu.

Ondördüncü yüzyılın büyük ozanı Kaygusuz Abdal konuya bir başka açıdan yaklaşıyor,

“Kıldan köprü yaratmışsın
Gelsin kullar geçsin deyü
Hele biz şöyle duralım
Yiğit isen sen geç, a Tanrı”²⁴ diyordu.

Terazi, Anadolu ekininin ortaklaşa ürünleri olan manilerde de sık sık görülmektedir. İşlenen konular hep aynıdır : Yaşamın gerçekliği, insanın içtenliği ve mizanın yapaylığı...

“Terazi mizan imiş
Yar sevmek iz'an imiş
Benimki candan amma
Seninki düzen imiş”²⁵

Ya da,

“Terazi terek terek
İçinde huri melek
Eller ne derse desin
Bana sevdiğim gerek”²⁶

gibi...Yaşam sevgisini, insanlık onurunu, düşün özgürlüğünü elden bırakmayan Anadolu ekininin öncüleri, tanrısal adaletin terazisini böylesine yiğitçe eleştiriyorlar.

²³ ÖZTELLİ, agy., S.318

²⁴ ÖZTELLİ, agy., S.320

²⁵ GÖKSU, M.Hasan, Manilerimiz, İst. 1970, Milliyet Yayını, S.308

²⁶ GÖKSU M.Hasan, agy., S.309

Yasaları koyanlar da, çiğneyenler de, insanlardır. Tıpkı, sömüren ve sömürülen çelişkisinde olduğu gibi... Soyut kuram, soyut yasa, soyut adalet yoktur. Egemenliğin kaynağı halktır. Yasaklar koyup buyruklar salan, tanrısal görüntülere sığınp kılıç zoruyla yurttaşlarına diz çöktüren Ortaçağ'ın devlet anlayışı, yirminci yüzyıl insanının adalet özlemini simgeleyemez.

Geleneksel kavramlar zamanın akışı içinde nitelik değişimleri geçiriyor. Bugün, iletişim ve etkileşim kaçınılmaz bir olgudur. Yasalardan başlayıp, yargıda düğümlenen süreç içinde, adalet, çok yönlü etkilerin bileşkesidir. Toplumsal yaşam günışığına yönelirken, adaletin gözleri örtülemez. Kurumlar, çağına yabancılaşmamalıdır. Artık insanlara, dört bir yanı görüp, tüm gizlerin kaynağına uzanan gelişmiş ve duyarlı bir aygıt gerekiyor. Sınıfsal çelişkiler doruklaşıp ekonominin ipleri tekelci kapitalizmin eline geçince, göstermelik terazinin dengede durması da bir işe yaramıyor. Adaletsiz bir yapı üzerine yerleştirilen kuramsal eşitlik, toplumsal dengesizlikleri daha da keskinleştiriyor.

İnsanların düşlediği gerçek adalet, güvendir, sevgidir, üretkenliktir, paylaşımdır. Tekdüzeliğe boyun eğmeyen özgürlük tutkusudur. Ozanın dediği gibi :

**“İnsanlarda tek zorlu kanun
savaşlara, yoksulluğa karşı
kendilerini ayakta tutmaları,
ölüme karşı yaşamalarıdır.**

**İnsanlarda tek güzel kanun
suyu ışık yapmaları,
düşü gerçek yapmaları,
düşmanı kardeş yapmalarıdır.”²⁷**

İnsana özgü olanlar, yine yeryüzünde kalmalı. Örneğin, kılıç, müzeye kaldırılmalı. Terazi, belki bir satıcının işine yarar. Örtü, yakaladıklarını, gözlerini bağlayarak sorgulayan işkencecilerin elinde daha bir süre kullanılacaktır. Ama, tanrıça Themis'i, Olympos'taki görkemli barınağına göndermenin zamanı gelmiştir.

²⁷ ELUARD , Çev. A.Kadir, Asıl Adalet, İst.1960, S. 5

(11) Azra Erhat, İlyada, Önsöz, agy. XX.

(12) Mansel, agy. S.127.

(13) Aristophanes, Eşek Arıları – Yargıçlar, Çev. S.Eyüboğlu, Remzi Kitabevi, ist.1966, S.66.

(14)) Aristophanes, Kuşlar , Çev. Azra Erhat – S.Eyüboğlu, Remzi Kitabevi, ist.1966, S.96 – 97.

YASACI : “Ben yasa satıcısıyım,
Yepyeni yasalar çıkarıyorum satışa.
GÜVENDOST : - Alır gider misin yasalarımı,
Yoksa yasa adına tepelerim seni..
(Döver, yasacı kaçar.)”

(15) Ksenophon, Şölen ve Sokrates’in Savunması, Çev. Hayrullah Örs. Remzi Kitabevi, ist.1962, S.25.

“Tanrı biliyor ya, senin bacakların bana omuzlarına denk gibi görünüyor.
Eğer pazarbaşlar (pazar denetçileri) ekmeklere yapıldığı gibi senin yukarı tarafını aşağı taraflarınla tartarsalar, cezaya uğramazsın.”

(16) Mebrure Tosun – Kadriye Yalvaç, Sümer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi – şaduga Fermanı, TTK. 1975, s. 11, Ank.

(17) Tosun – Yalvaç. agy. S.37 – 43. Yazıtta geçen ağırlık ölçüleri:
1 manum (=ca 1/2 kg)
1 seqel (=ca 8 1/2 gr)

(18) Tosun – Yalvaç. agy. S. 185 – 186

(19) Raci Temizer, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ak Yayınları, 1979, S.31.

(20) Bilge Umar, Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi I, E.Ü.Basın Yayın Yüksek Okulu, İzmir, 1982, S.138

(21) Ovidius, Değişişler, I.Cilt, Çev.Salih Zeki Aktay, Vakıf Yayınları, İst.1935, S. 23 – 24

(22) Eluard , Çev. A.Kadir, Asıl Adalet, İst.1960, S. 5